

A BÁNMONOSTORI TÖRPE OSZLOP ROVÁSFELIRATÁNAK MEGFEJTÉSI KÍSÉRLETE - kiegészítésekkel, hozzászólásokkal

Írta: Friedrich Klára

2022. májusban tettem közzé rövid ismertetést és megfejtést a **rovásírás szakirodalmában eddig még meg nem jelent**

Bánmonostori törpe oszlop feliratáról. Ismertetésem május 18-án a *Magyar Megmaradásért* honlapon is megjelent, ezt köszönöm Raffai Zoltánnak. Itt most kiegészítem az előző változatot és a hozzászólásokat is szeretném említeni.

A székesfehérvári Szent István Király Múzeum **Királyok és Szentek Az Árpádok kora** c. kiállításán (2022. 03. 18-2022. 06. 15.)

fényképeket készített Dr. Somos Zsuzsanna orvos, több történelmi tárgyú könyv szerzője, ezen írás végén látható rovásfeliratos oszlopról. A képeket elküldte nekem megfejtésre, elolvasásra a kiállításon közölt tudnivalókkal együtt, amelyek szerint a *törpe oszlop az utólagos rovasírásos felirattal* Bánmonostorról származik és Újvidékről a Vajdasági Múzeumból került a kiállításra (Muzeum Vojvodine, Novisad, Szerbia). Tehát az oszlop a történelmi Magyarország területéről származik.

Bánmonostort a 12. században Keu, azaz **Kő** néven említik, bencés kolostora ekkor már állt. A Bánmonostor vagy Bánmonostora elnevezés a 14. sz. elején jelenik meg az oklevelekben.

Az első közzététel óta találtam egy említést az oszlopról D. Mezey Alice és Kertész Róbert tanulmányában, amelynek címe: *Kora Árpád-kori oszlopfejezet töredéke Szolnok–Várszigetről*. Megjelent az **ARS HUNGARICA** folyóirat 2018-as 3. számában. A szerzők stílusbeli összehasonlításként említik a bánmonostori oszlopot, pontosabban törpepillért, de a feliratról nem esik szó.

A kiállítás címéből ítélve az oszlop Árpád-kori lehet. A felirat nem az oszloppal egy időben készült, és nem is olyan művészi színvonalon,

mint ami az oszlopfő faragványai alapján elvárható lenne, de fontos és értékes művelődéstörténeti emlék, bizonyíték a rovásírás általános ismeretére, használatára.

Az oszlop magassága Dr. Somos Zsuzsanna szerint kb. 50 cm. A törpepillér építészeti szakmai meghatározás, ez megmagyarázza az oszlop alacsony méretét, valószínűleg korlát, mellvéd, könyöklő részeként szolgált.

1. VÁLTOZAT (2022. május)

A BÁNMONOSTORI TÖRPE OSZLOP ROVÁSFELIRATA

Királyok és Szentek - Az Árpádok kora kiállítás - 2022.03.18. – 2022.06.15.
Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Hangértékek a magyar rovásírás szerint
(Pirossal a bizonytalan karcolatok)

1: **CS** 2: **B** 3: **T** 4: **S** vagy **TSJ** 5: **R** vagy **K** 6: **V** 7: **N** vagy **O** 8: **J** vagy **I** 9: hiányos **P** vagy **G** 10: **SZ**

CS B T S R V O I P SZ

Megfejtésem a hiányzó magánhangzók beillesztésével:

CSaBa, TaS RoVÓi: P., SZ.

Hangértékek a runairás szerint

1: **H**, 2: **G**, 3: **K**, 4: **U**, 5: **H?**, 6: **E**, 7: **?**, 8: **L**, 9: **A** 10: **I** vagy **A**

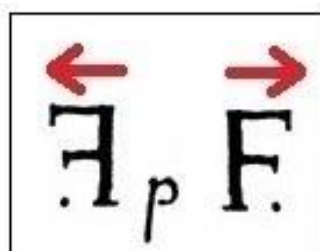
Dr. Somos Zsuzsanna fényképei alapján készítette:
Friedrich Klára

1. ábra

A felirat az oszlop alsó felén helyezkedik el és alulról felfelé, kb. a feléig tart. Bizonyára nem álló helyzetben, hanem fektetve vésték rá a szöveget, pl. áthelyezéskor, felújításkor. Az 1, 5, 7, 9 - es betűk balról – jobbra, a 3-as és 8-as betűk jobbról-balra haladnak. A

balról – jobbra haladást a bal oldali kezdő **CS** támasztja alá, mert két mellékvonala nem alulról felfelé, hanem felülről lefelé halad.

A 8-as betű a rovásábécékben többnyire a **J** hangot jelzi, de a szintén Árpád-kori botnaptáron az **i** és **J** hangot is ugyanezzel a jellel jegyezték le. (A botnaptár hiteles rovásemlékünk, Marsigli tábornok másolta le 1690-ben Gyergyószárhegyen és dr. Sebestyén Gyula néprajzkutató állapította meg, hogy Árpád-kori.)

A 9-es betű **P** hangértékét alátámasztja Dobai István 1661-ben készült betűsorának **P**–je. Az ábrán mutatom balról-jobbra is. 2. ábra

Az **1. ábra** mutatja a magyar rovás szerinti hangértékeket és a feltételezésem szerinti megfejtést, amely:

CSABA, TAS ROVÓI: P., SZ.

A megfejtéshez a hiányzó magánhangzók beillesztésének próbálgatásával jutottam, a Csaba és Tas neveket tartom valószínűnek.

A személynevekkel kapcsolatban megjegyzem, hogy nagyjából a 13. századig az emberek egynevűek voltak, nem használtak vezetéknévét. Tulajdonságból vagy nemzetségekből adódó megkülönböztetések azonban előfordultak, pl. balog (balkezes) János, vagy a Csák (Chac) nembéli Mátyus.

A Csaba név, mint Attila királyunk fiának neve ismeretes már a hun kortól. Az Árpád – korban is előfordul *Chaba, Choba, Caba* változatban, de ugyanitt megjelenik a *Cheba, Chuba, Chiba* név is. (Fehértói Katalin: Árpád-kori személynévtár 1000-1301, Akadémiai Kiadó, 2004)

A Tas nevet viselte a honvisszafoglaló hét vezér egyike is. Tas

Anonymusnál Tosu, az Árpád-kori személynévtár-ban is így és Thosu változatban szerepel. Az hogy a Tas változat létezett bizonyítja széles körű elterjedtsége. Győrffy György is ír az Archaeologiai Értesítőben az elveszett 11. századi őskronikáról, feltételezhető, hogy ebben Tas változatban írták. A Tas névnek kapcsolata van a Tászok szóval (Tászok - tető: fennsík Székelyföldön, rovásfeliratos kövekkel).

A megfejtésben a CSABA és TAS valószínűleg a kőfaragók vezetőinek neve, akik alá a **P** (vagy **G**) és **SZ** betűvel kezdődő nevű rovók tartoztak. Mestereik nevét bevésték a kőbe, szerénységből a magukét csak kezdőbetűvel jelölték. Feltételezésem szerint ketten vésték, egyikük az első hat betűt, másikuk a többi. Hogy az első rovó miért hagyta abba szó közben a feliratot, erre számtalan válasz lehet, talán elhívta a mester, talán titokban vésték, és hirtelen abba kellett hagyni, és más folytatta, stb, stb.

Új megfejtés új fényképek alapján, 3. változat

A 2. változatból rajzoláskor kifelejtettem egy betűt, így a megfejtés nem megfelelő, ezt az ábrát töröltem.

2022. július folyamán további fényképeket kaptam, ezúttal Androsovics József közvetítésének köszönhetően Gallai Magdolnától, ezek alapján némileg változtattam a korábbi olvasatomon. Az újabb képeken jobban észrevehető egy, a Nikolsburgi Ábécé **Ö** betűjéhez hasonló véset.

3. ábra: A felirat **Ö** betűje

4. ábra: Nikolsburgi **Ö** betű

A BÁNMONOSTORI TÖRPE OSZLOP ROVÁSFELIRATA Királyok és Szentek - Az Árpádok kora kiállítás - 2022.03.18. – 2022.06.15. Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár											
3.változat, 2022. okt.											
											
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.											
Hangértékek a magyar rovásírás szerint											
1: CS 2: B 3: T 4: Ö 5: T 6: Í vagy J 7: R vagy K 8: V 9: N vagy O 10: J vagy I 11: P 12: SZ											
											
CS B T Ö T Í R V N J P SZ											
Megfejtésem a hiányzó magánhangzók beillesztésével: CSaBa TÖTte, ÍRVáN: J.P.SZ.											
Hangértékek a runaírás szerint											
1: H , 2: G , 3: K , 4: S , 5: K , 6: L , 7: H? , 8: E , 9: ? , 10: L , 11: A , 12: Í vagy A											
Dr. Somos Zsuzsanna és Gallai Magdolna fényképei alapján készítette: Friedrich Klára											

5. ábra

Ezzel együtt így alakult a megfejtés: CSaBa TÖTte ÍRVÁN J. P. SZ.

Értelme: A feliratot egy Csaba nevű személy készítette.

A „tötte” szó *csinálta, készítette* jelentésére több példa van a régi magyar irodalomban. Például a Czuczor - Fogarasi szótár idézi a 15. századi Bécsi Kódex-ből: „Te tötted mennyet és földet...” (Te csináltad, készítetted...)

A **J. P. Sz.** el kapcsolatban „**jelentésfelidéző betűk**”-ről lehet szó. Ezt a fogalmat a rövid feliratok megfejtési próbálkozásai során alkottam. Észrevettem, hogy a betűkből nem kell mindenáron egy

szót kell kiolvasni, hanem az egyes betűknek jelentésfelidéző szerepe is lehet. Tehát a felidézendő szó első betűjét tüntetik csak fel az íráshordozón. Egyszerű példa erre a napjainkban használatos **BUÉK** kívánság a képeslapokon, vagyis a **B**oldog **Új** **É**vet **K**ívánok. Így a rövid feliratok rejthetik pl. egy fogadalom szavainak, egy jelmondatnak kezdő betűit, vagy a rovó számára fontos személyek nevének kezdő betűit is. Itt a Bánmonostori oszlopon a **J. P. SZ.** jelentheti azt is, hogy **JÉZUS PAP - I SZOLGÁLATÁBAN**. Ez természetesen csak feltételezés.

Szakács Gábor véleménye, hogy a 7-es betű, a **V** jobb oldali szárának hajlása (ez főként a fényképen látható jobban), felveti a **VN** vagy **NV** összerovás lehetőségét. Amely balról-jobbra haladásnál lehet **VaN**, **VÉN**, **VoN**, jobbról-balra: **NéV**

6. ábra

Kőbe vésett neveket hordoz több rovásemlékünk: pl. a Vargyasi keresztelőmedence (Mihály), a felsőszemerédi rovásemlék (János). A Miklós nevet vésték a székelyderzsi téglába, a mesterek nevét pedig Csíkszentmártoni rovásemlékbe (amelynek csak másolata maradt fenn, így nem ismerjük az íráshordozó anyagát).

Esetleg germán runák...

Alakilag több betű azonos a germán runákkal, ezek hangértékét is mutatom az ábrán. A runaírás felvetését nem csak a felirat betűi

indokolják, hanem az is, hogy jeles szerzők szerint az Árpád ház és a vikingek között szoros kapcsolatok alakultak ki.

László Gyula írja: „...a X. században találunk északi, viking kapcsolatokat hazánk régészetében.” (Vértesszőlőstől Pusztaszerig, 1974/180.) Györffy György *István király és műve* c. könyvében írja, hogy Szent István király testőrségében a német lovagok mellett vikingek is szolgáltak (1977/313). Szent István Prágába került kardját vikingek készítették. Fettich Nándor, Kovács László, Font Márta, Bálint Csaba tanulmányai sok adatot tartalmaznak ezzel kapcsolatban. Bővebben írtam erről a *Magyarok és vikingek, kapcsolódások, házasságok, kérdések ...*c. tanulmányomban.

A vikingek runaírást használtak, ezért is indokolt, hogy megnézzük a Bánmonostori Felirat runaírás szerinti hangértékeit. Az **1.** és **5.** ábra mutatja ezeket is. Többek között az isztambuli Hagia Sophia templom márvány könyöklőjébe vésett runaírás bizonyítja, hogy a vikingek is szerették kőbe vésve megörökíteni a nevüket.

HOZZÁSZÓLÁSOK- ra válaszom

1. Köszönöm **Nagy Péter** hozzászólását a Magyar Megmaradásért honlapon (#1 Egy otthagytott névjegy? — konradnp 2022-05-25 12:05)).

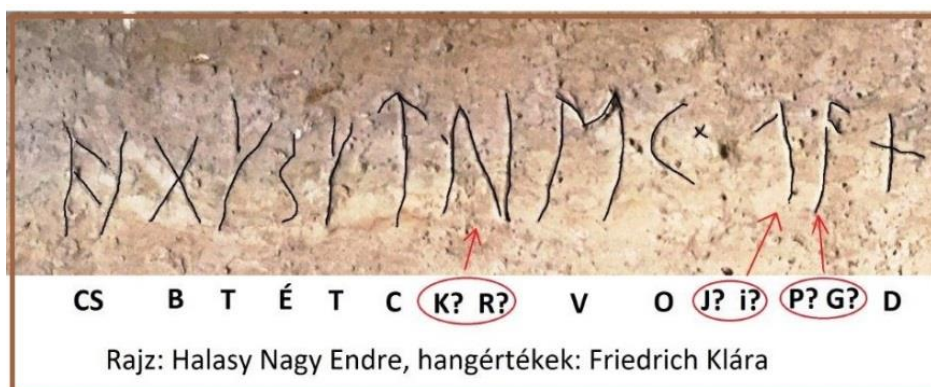
Valóban sokszor találkozunk személynevekkel a feliratokon. Az is fontos kérdés, hogy mikor készülhetett a felirat. Bizonyára egy olyan alkalommal, amikor az oszlop fekvő helyzetben volt, tehát valamely felújításkor, javításkor. A javítások, átépítések idejét, a kőfaragók neveit talán megtalálhatnánk a bencés kolostor történetében.

Nagy Péter olvasata is egy lehetőség a megfejtésre, ezek a szavaink már léteztek az Árpád-korban, bizonytalan a Tebecs név, de mivel napjainkban is többen használják, nem zárhatjuk ki. Főként, mert az

Árpád kori személynevek között és találtam egy *Tepech* (Tepecs) változatot, ez alátámasztja Nagy Péter olvasatát.

Azt szeretném megkérdezni Nagy Pétertől, hol olvasta ezt a szabályt: „A szabályok szerint a két betű közé kizárólag magas magánhangzó illeszthető be”. Ilyen szabállyal még nem találkoztam, és ennek a ellent mondanak rovássemlékeink is. Mindig a rovássemlékekből kell kiindulni, főként az 1800 előttiékből, például a közel 200 szavas Árpád-kori botnaptárból. Ebben több olyan név van, ahol csak a mássalhangzókat rótták be, de egyértelműen mély magánhangzók tartoznak a szóhoz. Pl. JKB (JaKaB), PSTLK (aPoSToLoK), stb Tehát mély magánhangzó is beilleszthető a mássalhangzók közé összerótt szöveg elolvasásánál.

2. Halasy - Nagy Endre némileg máshogy látja a karcolatokat, erről ezt az ábrát küldte, amelyre utólag írtam be a hangértékeket.

7. ábra

Amennyiben Halasyé a helyes változat, akkor az **É** betű állása is alátámasztja azt a meglátásomat, hogy balról-jobbra halad a felirat. Hasonló betű előfordul a Nagyszentmiklósi Kincsen is, de nem **É** hangértékkel. Ez a betű **É** hangértékkel eddig először Miskolczi Csulyak Gáspár emléksorában fordult elő, 1654-ből.

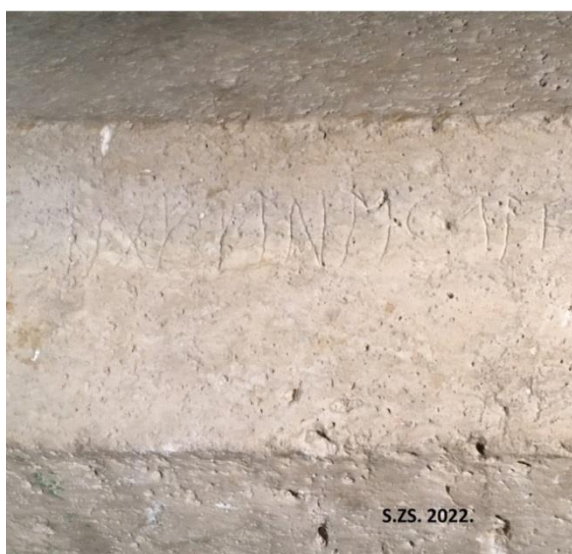

Halasy véleménye, hogy méretéből adódóan toronyablak osztó oszlopról van szó, amelyre egy „hic fuit” típusú feliratot, egy nevet róttak. Fényképet is küldött, a nagybörzsönyi Szent István templom tornyának ikerablakairól, a románkori építészet ablakosztó oszlopainak szép példájaként.

8. ábra

A *hic fuit* latin kifejezés, azt jelenti: *itt volt, itt járt*. Vagyis amikor valaki, valamely számára fontos helyet önmaga, vagy az utókor számára azzal szeretne emlékeztetessé tenni, hogy a *hic fuit* kifejezés mellé bevési (festi, írja, stb.) a saját nevét. Néha csak a **HF** rövidítés jelenti a *hic fuit*-ot. Máshol ez is elmarad, csak a név kerül oda, pl. a Gelencei Feliratnál a *Pál pap*.

Köszönöm Halasy - Nagy Endrének is a hozzászólását.

Somos Zsuzsanna fényképei

Felirat részlet

Gallai Magdolna fényképei